Ivan Cifrić

ETNOLOŠKE ZNANOSTI U DRUŠTVENO-POVIJESNOM KONTEKSTU

Akademik Ivan Cifrić
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Odsjek za etnologiju, Zagreb
icifric@ffzg.hr

UDK 39
Izvorni znanstveni članak
DOI: http://doi.org/10.21857/yvjrdcq57y

Etnologija i folkloristika kao humanističke znanosti istražuju kulturnu baštinu naroda, prvenstveno aspekte njegova kolektivnog identiteta. Otuđenost čovjeka u suvremenom društvu potiče traženje odgovora na pitanja: *Tko sam ja? Tko smo mi?* Etnologija pomaže u pronalaženju tih odgovora. U suvremenim procesima kulturne entropije i homogenizacije kultura značajna je znanstvena verifikacija povijesnih procesa kulturnih promjena. Kulturna baština označava kulturne granice određenoga prostora i zajednice. U domaćoj kulturnoj baštini možemo razlikovati nacionalnu baštinu i kumulativnu kulturnu baštinu nastalu interakcijom različitih kultura. Nacionalne baštine postale su predmetom europskog i globalnog interesa za zajedničku baštinu čovječanstva. U članku se govori i o odnosu prirodne i kulturne baštine, kao i o odnosu baštine prema tradiciji, identitetu, suverenitetu i susjednim kulturama.

Ključne riječi: otuđenje; identitet; baština; glokalizacija; lokalizacija.

1. Uvod

Interes Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i njezinih zavoda i odsjeka jest intenzivirati *rad na terenu*, odnosno cilj je potaknuti znanstveno-istraživačke jedinice da prezentiraju vlastite dosadašnje spoznaje te da organiziraju daljnja istraživanja. To, logično, uključuje intenzivniju međusobnu znanstvenu i stručnu komunikaciju na osobnoj i institucionalnoj razini, kao i izradu raznovrsnih multidisciplinskih etnoloških i folklorističkih studija.

Tema skupa ima barem dvije važne dimenzije:

1. *Znanstvena* dimenzija obuhvaća razvoj institucija, uvećanje znanja i rezultata istraživačkog rada tijekom novije povijesti na hrvatskim prostorima. Ova dimenzija zahtijeva sustavan pregled djelovanja znanstvenih i stručnih institu-

cija i uopće etnoloških i folklorističkih istraživanja. Takve su studije potrebne zbog cjelovita istraživanja *autohtone* i *kumulativne* kulturne baštine i sociokulturnog identiteta na hrvatskim prostorima. Mnogi fenomeni mogu se kvalificirati kao autohtoni na nekim lokalnim ili regionalnim prostorima, ali nisu jedini jer su se razni kulturni utjecaji tijekom povijesti inkorporirali u dijelove lokalne autohtone baštine, pa zajedno s njima tvore kumuliranu kulturnu baštinu.

2. *Socijalna* dimenzija odnosi se na utvrđivanje objektivnog stanja i značenja etnološke i folklorističke baštine za život na prostorima Republike Hrvatske. To je naročito važno za analizu lokalnih, regionalnih ili nacionalnih identitetskih obilježja.

2. Hrvatska kulturna baština

Hrvatska ima bogatu i raznoliku kulturnu i prirodnu baštinu nastalu u raznolikim zemljopisnim krajobrazima. Podsjetimo se da su neka dobra i svjetski priznata (v. *Ministarstvo kulture* 2017; *Ministarstvo zaštite okoliša i energetike* 2017). *Baština* obuhvaća sva dobra, odnosno proizvode prirode i kulture. Dijeli se na materijalnu i nematerijalnu baštinu (društvene i duhovne tvorevine). Pojam *baština* pretpostavlja pozitivno vrednovanje kulturnog stvaralaštva u proteklom vremenu. *Nasljeđe* je, međutim, sve ono što nasljeđujemo – i pozitivno i negativno.

Pojam *hrvatska kulturna baština* obuhvaća cjelokupno *autohtono* kulturno nasljeđe, kao i *kumulativno* nasljeđe, odnosno utjecaj susjednih kultura na autohtonu lokalnu ili regionalnu kulturu u Hrvatskoj i izvan nje, što se odnosi ponajprije na hrvatske nacionalne manjine. Kumulativna baština povijesni je proizvod kontakata raznih kultura, osobito lokalnih. Ona ne negira nacionalne, kulturne, vjerske ili regionalne baštine, već oblikuje raznolikost unutar nekog kulturnog prostora.

U općoj klasifikaciji hrvatske kulturne baštine polazi se od specifičnih shvaćanja kulture (Radić 1897: 1–2; Rihtman-Auguštin 1984: 13; Čapo Žmegač i dr. 1998: 15; itd.).[1] Sukladno njima možemo razlikovati *materijalnu* baštinu (primjerice naselja, građevine, oruđa i tehnologije) i *nematerijalnu* baštinu (primjerice vještine, znanja i običaji). Nematerijalna baština uključuje *društvenu* baštinu (primjerice odnos muškarca i žene, brak, način nasljeđivanja i posredovanje) i *duhovnu* baštinu (primjerice narodna vjerovanja, moralne norme i vrednote). Sva ta baština rezultat je

1 Tako Antun Radić (1897: 1–2) piše: „A kad kažemo kultura, mislimo [...] život, način života [...] Kad upoznamo narodni život, znat ćemo česa narodu treba za život, kako radi i počiva, tko mu je drag a tko mrzak, [...] česa se boji i čemu se nada."
Dunja Rihtman-Auguštin kaže: „Čini se da se kulture bitno razlikuju ne samo time kako ljudi rade i žive nego i time kako misle o sebi i kako se ponašaju, odnosno onime što se događa u raskoraku između njihova mišljenja i ponašanja." (1984: 13).

pretežito *tradicijske* kulture (Gavazzi 1991: 14), koja je u nas raznolika i ima nekoliko kulturno-povijesnih i prostornih obilježja.[2]

Tradicija nije samo *reprodukcija kulture* nego i *reprodukcija odnosa* prema baštini. Bez te reprodukcije teško bismo danas govorili o baštini, odnosno o doprinosu tradicijske kulture suvremenom kulturnom identitetu. Riječ je o stvaranju, uporabi i očuvanju onoga što nazivamo baštinom. Pritom je presudan odnos društva (institucija i pojedinaca) prema baštini, uključujući prava, obveze i dužnosti. Baštinski se procesi neprestano zbivaju po načelu *selekcije*, gdje se pojedini isječci baštine „zaboravljaju" putem afirmacije prihvatljivog i potiskivanja neprihvatljivog u baštini.

Osim baštine kao *pozitivne* stečevine, možemo govoriti i o baštini kao *negativnom* nasljeđu. To se događa onda kada baštinu spominjemo u lošem svjetlu, bilo na globalnoj, nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini. Primjerice baštinimo negativne posljedice ratnih sukoba, nezakonskih rušenja naselja ili zgrada, utjecaja ispušnih plinova na okoliš itd. Ovaj negativni aspekt baštine u različitim se vremenima može ideologizirati i politizirati na razne načine. To se osobito odnosi na neke aspekte društvene baštine, poput ratova u kojima je stanovništvo sudjelovalo i različito ih poslije vrednuje.

Postoje i globalna, odnosno opća zajednička dobra (engl. *global common goods*) kao zajedničko nasljeđe čovječanstva (engl. *common heritage of humankind*). To su *prirodni sustavi* (klima, ozonski omotač itd.), *antropogeni sustavi*, odnosno proizvodi civilizacije (znanstvene činjenice, transnacionalne strukture, norme) i globalni rezultati politika (financijska stabilnost, zdravlje, ekološka stabilnost) (Kaul, Grunberg i Stern 1999).

3. Povijesne okolnosti afirmacije baštine

Prihvaćanje ili zaborav cjeline ili dijelova naslijeđene kulture zbiva se kao proces selekcije i izbora. Ideja novovjekovnog napretka utjecala je na modernizaciju života u Europi, a kao *zakašnjela modernizacija* zbila se i na našim prostorima. Modernizacija je definirala selekcijske kriterije vremenskog vrednovanja baštine, odnosno kulturnog nasljeđa. Pojmovima *tradicija* i *moderna* određivala se relativna granica u vremenskom vrednovanju između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Za modernizaciju su važne dvije točke: *sada* i *ubuduće*. Ono što je pripadalo prošlosti uglavnom je bilo potiskivano iz sadašnjosti i nerijetko negirano. Tako se kroz opisanu paradigmu u modernom industrijskom društvu uspostavila *nova vremenitost* kulturne baštine, koja je značila nepovratan gubitak mnogih tradicijskih stečevina.

2 Etnolozi razlikuju areale hrvatske tradicijske kulture: *panonski*, *dinarski* i *jadranski* (Čapo Žmegač 1998: 9).

Postavlja se pitanje: kako se uspjela sačuvati bogata hrvatska kulturna baština, posebice tradicijska? Najjednostavniji je odgovor da je zatvorenost i izoliranost lokalnih zajednica pružala otpor modernizaciji kao globalnom procesu ugrožavanja i rastakanja malih kultura. Tako su primjerice u mnogim primjerima manja naselja prometno udaljenija od središta sačuvala tradicijsku kulturu bolje od drugih naselja. U kontekstu *ekologije vremena* (Cifrić 2010) tradicijska je kultura živjela kao rezultat *cikličnosti života*, odnosno obnavljanja slijeda vremena (dan-noć, ljeto-zima itd.). Prirodno je vrijeme definiralo sve oblike socijalnog vremena odnosno kolektivnih i individualnih aktivnosti. Suprotno od tradicijske kulture, moderna se kultura temelji na *linearnosti života* i kontinuitetu, odnosno sukcesiji svojih promjena u povijesnoj vremenitosti. Pritom je paradigmatičan sat kao mjera vremena.

Vrijednost prirodnoga pokazala se osobito u onim vremenima kada se stvarala kulturna *distanca* prema njemu. Možda je romantizam bio prvo takvo doba. Robovi i kmetovi zasigurno nisu uspostavljali takvu smislenu distancu jer su mukotrpno živjeli i radili, pa im je „visokoestetski" doživljaj prirode bio dalek za razliku od plemstva i drugih bogatih društvenih slojeva.

Vrijednost kulturnog okoliša zapažamo ako živimo s njime, kao u tradicijskoj kulturi, bez izražene distance (osim filozofske i istraživačke). Pritom možemo razlikovati dvije socijalne razine odnosno kulturne tradicije: *ruralnu* (narodnu) i *urbanu* (elitnu, građansku). U tradicijskoj kulturi odnosno seoskom društvu egzistira *idealni* i *stvarni*, *misaoni* i *opisni* model mišljenja (Rihtman-Auguštin 1984: 182–185). *Idealan* društveni svijet bio je potreban da bi održao ravnotežu prema prirodnom svijetu.

Iako je u seoskom društvu dominirao kolektiv, svaki je pojedinac bio vrednovan prema onome što i kako radi prema tradicijskom sustavu vrijednosti. U prirodnom okolišu seoskoga života narodno je stvaralaštvo bilo sastavni dio života i rada i često nije bilo inicirano primarnim umjetničkim porivom. Razvijalo se tijekom povijesti u lokalnim zajednicama kao odraz životnih potreba: proizvodnje, održavanja običaja i svetkovina itd. Estetsko oblikovanje bilo je predmet stvaralačkog umijeća pojedinaca i grupa, a ne rezultat apriornih umjetničkih predložaka.

Zahvaljujući narodnom stvaralaštvu nastala je bogata etnološka baština (seoska arhitektura, narodne nošnje, pjesme, legende itd.), a zahvaljujući bogatim slojevima i utjecajem europskih metropola, nastalo je „veliko" graditeljstvo (dvorci, palače i slično). Narodna autohtona i elitna baština zajednički tvore ukupnu raznoliku i bogatu kulturnu baštinu Hrvatske. Odnos prema toj cjelini nije moguć bez kolektivne samosvijesti o baštini kao ključnom identitetskom obilježju naroda. U nas je ta kolektivna samosvijest iznikla iz procesa oblikovanja nacionalne svijesti sredinom 19. stoljeća. To ne znači da ranije nije postojalo vrednovanje narodnog kulturnog stvaralaštva, ali nije bilo ustavljeno i raširenо.

4. Razdoblja odnosa prema baštini

Već je na prvi pogled razvidno da je odnos prema baštini u Hrvatskoj bio promjenjiv tijekom dvaju prošlih stoljeća, pa možemo govoriti o nekoliko razdoblja u kojima se baština različito vrednovala.

Prvo razdoblje odnosi se na 19. stoljeće i prvu polovicu 20. stoljeća, kada zamjećujemo *afirmativan* interes za kulturnu baštinu. Ovdje valja spomenuti važnost *Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, utemeljenoga 1896. i naputka Antuna Radića (1871. – 1919.) *Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* iz 1897., koji je i danas instruktivan u etnološkim istraživanjima. U istraživanjima sela i narodne kulture uz Radića značajan je i njegov prethodnik Baltazar Bogišić sa svojim *Naputkom za opisivanje pravnijeh običaja, koji u narodu živu* iz 1867., prvim opširnim upitnikom za istraživanje društvenih pojava u hrvatskoj etnologiji i sociologiji.

Drugo razdoblje odnosi se na drugu polovicu 20. stoljeća. Tada u kontekstu „tvrde" industrijalizacije odnosno *druge modernizacije* značajno pada javni interes za etnološku baštinu kao nešto što pripada isključivo prošlosti. To se pretežito odnosi na razdoblje do 1970-ih.

Treće razdoblje može se locirati na kraj 20. i početak 21. stoljeća, kada se *ponovo* javlja veći interes javnosti i znanosti za nacionalnu baštinu.

Svako razdoblje zaslužuje posebnu raspravu unutar etnološke struke. Ukratko ću podsjetiti na neke značajke u ovim razdobljima koje su utjecale na percepciju baštine, posebice kulturne.

19. i prva polovica 20. stoljeća

Pretprošlo stoljeće asocira nas na nekoliko pojmova kao što su: društveni poredak, obiteljska struktura, način života, ilirski pokret, nacionalno osvještavanje itd. Često se naziva i *stoljećem nacija*, označavajući razdoblje formiranja nacija u Europi. Rezultat tih procesa jest porast samosvijesti naroda. Seoski i gradski puk sebe počinje doživljavati kao širu zajednicu, pri čemu slabe teritorijalna izoliranost lokalnih kultura i lokalni osjećaji određenih zajedničkih vrijednosti naslijeđenih tradicijom. To je umnogome pridonijelo znanstvenom interesu za narodnu kulturu. Razvoj društvenih i humanističkih znanosti u 19. stoljeću odvijao se u sklopu modernizacije društva i gospodarstva. Etnologija je u Europi pritom nastojala objasniti povijesne razlike i sličnosti među narodima, potom tipologizirati različite oblike materijalnog, društvenog i duhovnog stvaralaštva te konačno predstaviti narodnu samosvojnost kao povijesno utemeljeni identitet. U uzdizanju nacionalne svijesti u Hrvatskoj presudnu je ulogu imao *ilirski pokret* odnosno *hrvatski narodni preporod*, koji je pod utjecajem *panslavizma* pružio osnovu suprotstavljanja stranim utjecajima (njemački, mađarski,

talijanski) s jedne strane, a s druge je strane preoblikovao nacionalni kulturni identitet. Plod toga jest uvođenje hrvatskog jezika, kao i stvaranje nacionalnih institucija: kazališta, sveučilišta, Akademije znanosti i umjetnosti itd.

Hrvatsko predmoderno društvo bilo je u osnovi seosko društvo s poljoprivredom kao dominantnom ekonomskom djelatnošću. Njezini su nositelji bili dijelom slobodni seljaci, a dijelom kmetovi – do ukidanja kmetstva 1848. Osnovna teritorijalna organizacija stanovništva bilo je selo. Unatoč ovom općem nazivu, svako je selo bilo relativno zatvorena cjelina, svijet za sebe (Mendras 1966; Wehling 1980: 9). Ova važna značajka uključivala je ograničeno tržište proizvoda, ograničeno bračno tržište, mogućnost autonomnih interpretacija međusobnih odnosa preko rodbinskih i međususjedskih veza te generacijsko usvajanje lokalnih mitova i vjerovanja, koji su sačuvani u predajama sve do našega doba (Belaj 1998; Španiček 2002).

Kmetstvo je bilo osnova tradicijske seoske kulture i dominantnih odnosa u društvu sve do njegova formalnog ukidanja 1848., iako su se feudalni odnosi djelomično održavali sve do Prvoga svjetskog rata. Ukidanjem kmetstva dakle nisu nestali neki kmetski oblici, ali je načelno došlo do ukidanja jednoga povijesnog društvenog poretka. Nakon ukidanja kmetstva, bivši kmetovi pridružili su se sloju slobodnih seljaka, ali i sloju seoske sirotinje.

Uvođenje kapitalizma u poljoprivredu i njegov dolazak u selo tijekom 19. stoljeća i u prvoj polovici 20. stoljeća značio je veliku promjenu društvenih odnosa. Život u selu potkraj stoljeća značajno se mijenjao s razvojem industrijalizacije. S njime se usporedo odvijao raspad obiteljskih zadruga, koje su bile temelj kolektivnoga života i rada te običaja u mnogim ruralnim sredinama (Puljiz 1977). Dinko Tomašić razlikuje dva tipa kulture na našim prostorima: *zadružnu* (demokratski ustrojenu, u ratarskim krajevima) i *plemensku* (hijerarhijski ustrojenu, u stočarskim prostorima) (Tomašić 1999 [1937]). Antun Radić pak razlikuje *kulturu srca*, odnosno narodnu kulturu koja ne treba nikakvih stranih uzora i *kulturu uma*, koja pripada cijelom čovječanstvu jer je njegov plod (Radić 1938: 16–17).[3]

Naznačili smo samo neke okolnosti u Hrvatskoj koje su u 19. stoljeću i prvoj polovici 20. stoljeća utjecale na afirmaciju autohtone i kumulativne kulturne baštine na nacionalnoj razini. Kulturna baština i narod bile su dvije važne kategorije promišljanja o nacionalnom identitetu, regionalnim i lokalnim identitetima.

3 Uz Radića, značajni su kasniji hrvatski etnolozi u 20. stoljeću bili Milovan Gavazzi i Branimir Bratanić, a uz Dinka Tomašića, prvi sociolozi koji su se bavili socio-ekonomskim analizama hrvatskog seljaštva bili su Rudolf Bićanić, Mijo Mirković i Vera Stein Ehrlich.

Druga polovica 20. stoljeća

Mijene u nekim epohama mogu biti tolike da razaraju i samu kulturu odnosno civilizaciju. Povijest svjedoči o nestanku brojnih civilizacija. Svako društvo u svojoj povijesti bilježi velike mijene uzrokovane endogenim i egzogenim čimbenicima. Jedna od najvećih mijena svakako je nastanak i razvoj industrijskog društva, koje je pogubno utjecalo na različite tradicijske kulture.

Kao i u drugim zemljama, i u nas je industrijalizacija sela i poljoprivrede korjenito utjecala na promjene sustava vrijednosti u tradicijskoj kulturi te na drugačije vrednovanje baštine. To se osobito zbivalo u drugoj polovici 20. stoljeća, u razdoblju socijalističke privrede. Industrijska roba iz grada, dnevne komunikacije i drugi čimbenici potiskuju materijalne i duhovne proizvode tradicijske kulture. Pritom polako nestaje etnološka baština, a industrijski proizvedena roba ističe se kao poželjna. Modernizacija života u selu mijenja način proizvodnje (primjerice mehanizacija poljoprivrede), ali i odnose u lokalnoj zajednici (smanjuje se uloga susjedstva i kolektivnih radova, jača individualiziranje života). Lokalne zajednice nemaju više autonomnost života, već su uklopljene u „veliku" politiku. Baština se sve više percipira prvenstveno kao „običan" ostatak prošlosti, a tek onda kao kulturna vrijednost. Pritom elementi iz tradicijske kulture, osobito umjetničke i performativne (folklor) postaju sredstvo za isticanje nacionalnog i lokalnog kulturnog identiteta odnosno njegovi simboli, koji izlaze van samo u određenim prigodama.

Povremena prezentacija lokalnog identiteta i baštine kao dijela života lokalne zajednice često se označava pojmom *folklorizam*. Folklorizam omogućava prenošenje tradicionalne kulture u izvorno nepripadajuće okružje zabave, turizma, politike i slično te postaje nova egzistencija folklora na „višoj" razini. U tom procesu nastaje mogućnost identifikacije neseoskih slojeva sa simbolima identiteta seoske kulture i s mogućnostima manipulacije tom identifikacijom (Rihtman-Auguštin 2001: 87–94). Ipak, ovaj fenomen možemo promatrati i pozitivno. Takvim ga čini činjenica da se time ipak na određeni način čuva tradicijska baština, iako više ne u izvornom kontekstu. Uz to, folklorizam prezentira kulturnu raznolikost lokalnih kultura i mnoštvo međuutjecaja i prožimanja susjednih i udaljenih kultura.

Kraj 20. i početak 21. stoljeća

Prijelaz iz 20. u 21. stoljeće novi je kontekst afirmiranja baštine. Afirmativan interes za baštinu u Hrvatskoj formirao se u posljednjim trima desetljećima u kontekstu pojačanoga globalnog interesa za vrijednosti kulturne i biološke raznolikosti. Raznolikost se pritom percipira kao nešto autohtono, lokalno i spontano nasuprot globalnom, standardiziranom i uniformnom. Pojmovi lokalno (lokalizacija) i globalno

(globalizacija) stopili su se u teorijski pojam *glokalno* (*glokalizacija*). Raznolikost baštine danas predstavlja vrijednost koja potiče i dodatno uvećava neke druge vrijednosti u ekonomiji i turizmu, djelujući stimulativno na tržište.

No osamostaljivanje Hrvatske, s ratom i poraćem, potaknuli su interes za baštinu i tradicijske vrijednosti. U tom se kontekstu odvijaju nacionalne rasprave o sociokulturnim identitetima. Etnološka i folklористичка istraživanja prate ove trendove, ali nedovoljno, jer se temama baštine, identiteta i kulturne raznolikosti bavi manji broj stručnjaka.

5. Vrednovanje baštine u suvremenom kontekstu

Različiti su pristupi suvremenog vrednovanja baštine, posebice kulturne. Ukratko bih skicirao pristup koji počiva na trima razinama vrednovanja u društvenim i humanističkim znanostima: na razini *ideja,* na razini *procesa* i na razini *znanosti*, što ne isključuje i drugačije pristupe.

a) Na razini *ideja*

Najčešće dvije ideje koje se javljaju u suvremenoj globalizaciji jesu: *homogenizacija kultura* i *raznolikost kultura*. Međusobno su oprečne i odnose se na dvije slike svijeta i civilizacije. Prva se ideja odnosi na homogen, uniforman, tehnički uvjetovan svijet, *totalnu kulturu* buduće civilizacije. Tehničke mogućnosti podloga su toga svijeta. Takva slika razdoblja *antropocena* (Crutzen 2002) nadovezuje se, osobito u proteklim dvama stoljećima, na vodeći društveni model liberalnog kapitalizma. Totalnom je svijetu nasuprotna druga ideja koja se odnosi na svijet raznolikosti kultura. Ideja raznolikosti danas se promiče i cijeni jer pretpostavlja autonomnost kultura u svom razvoju i suradnji s drugima, slobodu i samosvijest naroda (nacija) o vlastitom sociokulturnom identitetu, te napokon i međusobnu kompeticiju u harmoničnoj kooperaciji.

b) Na razini *procesa*

Tijekom posljednjih nekoliko stoljeća mogu se zamijetiti dva gotovo usporedna, a u svakom slučaju sukcesivna, procesa u razvoju modernog industrijskog društva, odnosno dva fenomena koji utječu i na današnje globalne tendencije u vrednovanju prirode i društva. To su: *biotička entropija* i *kulturna entropija*. Industrijalizacija i tehnološke promjene teže standardiziranju životnih uvjeta biljnih i životinjskih vrsta i kultura. Monokultura u proizvodnji hrane sve je više izražena, dok se istodobno smanjuje biološka raznolikost. Slično se zbiva i među kulturama: smanjuju se kulturne

raznolikosti, a širi se kulturna *mekdonaldizacija*. Dominirajuća razvojna paradigma jest linearna. Hod u linearnom vremenu općenito potiskuje sakralno, izvorno narodno, transcendentno vrijeme.

U tom kontekstu nastaju različite asocijacije koje teže stvaranju novih nadnacionalnih cjelina, kao što je primjerice Europska unija. Ova sociokulturna integracija zahtijeva afirmaciju kulturne baštine i rad na očuvanju sociokulturnog identiteta svakoga naroda.

Rezultati empirijskog sociološkog istraživanja o identitetu iz 2008. i 2013. na uzorku populacije Hrvatske pokazale su da je osjećaj pripadnosti nekim identitetskim kategorijama veoma važan za većinu ispitanika. Usporedba rezultata dvaju istraživanja pokazuje da su u 2010. godini prosječne vrijednosti manje nego u 2004. godini, a razlike su statistički značajne. To se odnosi na obilježja: 1) nacionalne pripadnosti; 2) obiteljske loze; 3) pripadnosti kraju u kojemu ispitanik/ispitanica živi; 4) pripadnosti kraju u kojemu je ispitanik/ispitanica rođen/a; 5) pripadnosti ljudima koji govore istim jezikom kao i ispitanik/ispitanica.

Tablica. Osjećaj važnosti pripadanja (u postotcima)

OSJEĆAJ PRIPADNOSTI	**Nevažno**	**Važno**	**Godina**
Nacionalne	12,3 % 17,3 %	79,4 % 68,1 %	2004. 2010.
Generacijama moje obitelji	6,1 % 10,3 %	83,2 % 77,9 %	2004. 2010.
Kraju u kojem sam rođen/rođena	8,4 % 11,6 %	80,4 % 73,1 %	2004. 2010.
Kraju u kojem živim	6,5 % 9,3 %	84,1 % 75,6 %	2004. 2010.
Mjestu u kojem živim	14,2 % 11,0 %	72,6 % 75,0 %	2004. 2010.
Kulturi i običajima mojega kraja	14,5 % 11,8 %	71,1 % 71,1 %	2004. 2010.
Kulturnoj tradiciji mojega naroda	14,0 % 8,7 %	73,4 % 72,7 %	2004. 2010.
Pripadnost Crkvi	18,6 % 15,1 %	71,3 % 64,9 %	2004. 2010.

(Cifrić, Trako, Poljak i Klasnić 2013: 55)

c) Na razini *znanosti*

Konačno se postavlja sljedeće pitanje: jesu li postojeća znanstvena institucionalna struktura i kadrovski potencijal u Hrvatskoj dovoljni za istraživanja, očuvanje i prezentaciju nacionalne kulturne baštine? Društvene i humanističke znanosti ključne su u pojašnjavanju značenja i važnosti kulturne baštine, pa je sasvim logično da društvo koje se preobražava u demokratsko i tržišno ne prepušta baštinu volji tržišta, slabeći pritom institucionalnu i kadrovsku strukturu navedenih znanosti. Etnološke i folklorističke znanosti kao dio društvenih i humanističkih znanosti jamče primjerena istraživanja i rad na očuvanju kulturne i prirodne baštine. Ako postoji znanstveni jamac, tada bi morao postojati i društveni jamac za materijalnu potporu ovim znanostima. U nas, nažalost, to nije bjelodano.

6. Zaključak

Umjesto čvrstog zaključka ukratko iznosimo samo nekoliko teza. Suvremeni identitet i perspektive hrvatskog društva zajamčeni su znanstvenim i tehnološkim razvojem, ali i bogatom kulturnom baštinom sa svojim potencijalima. Razdvajanje tih dvaju aspekata nije poželjno. Znanost i tehnika stvaraju novo dok kultura čuva ono najvrednije, baštinsko. Stoga je potrebno aktualizirati i intenzivirati istraživanja u humanističkim i društvenim znanostima koja pridonose afirmaciji kulturne i prirodne baštine. Etnološke i folklorističke znanosti mogu se u tom svjetlu promatrati kao povijesni, baštinski govor o suvremenosti. Propitujući sociokulturne identitete, one su jamci samosvjesne interpretacije značenja kulturne baštine. Regionalni etnološki i folkloristički skupovi potiču nas na traženje odgovora na pitanje: *Koje nas ključne vrijednosti povezuju?*, odnosno potiču nas da tražimo odgovor na pitanja *Tko smo?* i *Kamo idemo?* Tko zna svoju prošlost, može nazrijeti i svoju budućnost.

LITERATURA

Belaj, Vitomir. 1998. *Hod kroz godinu*. Zagreb: Golden Marketing.

Bićanić, Rudolf. 1936. *Kako živi narod: Život u pasivnim kajevima*. Zagreb: Tipografija d. d.

Bogišić, Valtazar. 1867. *Naputak za opisivanje pravnijeh običaja, koji u narodu živu*. Zagreb: Knjigotiskarna Dragutina Albrechta.

Cifrić, Ivan, Tijana Trako Poljak i Ksenija Klasnić, ur. 2013. *Hrvatski identitet u promjeni? Relacijski identiteti 2*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo – Institut za društvena istraživanja – Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Cifrić, Ivan. 2010. „Ekologija vremena: Vrijeme kao integrativni i dezintegrativni čimbenik". *Socijalna ekologija* 19/1: 5–32.

Crutzen, Paul, J. 2002. „Geology of mankind. The Anthtropocene". *Nature* 415: 23.

Čapo Žmegač, Jasna. 1998. „Elementi hrvatske kulture u prostoru i vremenu". U Jasna Čapo Žmegač i drugi: *Etnografija: Svagdan i blagdan hrvatskog puka*. Zagreb: Matica hrvatska, 7–22.

Kaul, Inge, Isabelle Grunberg i Marc Stern, ur. 1999. *Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century*. New York: Oxford University Press for the United Nations Development Programme.

Mendras, Henri. 1966. „Sociologija seoske sredine". U *Sociologija: Sv. 1.* Georges Gurvitch, ur. Zagreb: Naprijed.

Ministarstvo kulture. 2017. „Kulturna baština".
www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6.

Ministarstvo zaštite okoliša i energetike. 2017. „Priroda".
www.mzoip.hr/hr/priroda.html.

Mirković, Mijo. 1937. *Održanje seljačkog posjeda*. Zagreb: Hrvatska naklada.

Mirković, Mijo. 1952. *Seljaci u kapitalizmu; Agrarno-ekonomske studije*. Zagreb: Matica hrvatska.

Puljiz, Vlado. 1977. *Eksodus poljoprivrednika*. Zagreb: Centar za sociologiju sela, grada i prostora Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.

Radić, Antun. 1938. „Dva družtva". U Antun Radić: *Sabrana djela XVI.: Kulturni vidici: Razprave i feljtoni*. Zagreb: Seljačka sloga, 10–21.

Radić, Antun. 1897. „Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu". U: *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 2: 1–88.

Rihtman-Auguštin, Dunja. 1984. *Struktura tradicijskog mišljenja*. Zagreb: Školska knjiga.

Rihtman-Auguštin, Dunja. 2001. *Etnologija i etnomit*. Zagreb: ABS95.

Španiček, Žarko. 2002. *Slavonski pučki proroci i sveci: Studija iz pučke pobožnosti Slavonije*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje.

Tomašić, Dinko. 1997 [1937]. *Društveni razvitak Hrvata*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.

Wehling, Hans-Georg, ur. 1980. *Das Ende des alten Dorfes?* Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz: Verlag W. Kohlhammer.

SUMMARY

Ivan Cifrić

Ethnology in Social-Historical Context

As humanities disciplines, ethnology and folklore studies examine cultural heritage, focussing primarily on aspects of collective identity. In modern society, alienation incites a search for answers to the questions: Who am I? Who are we? Ethnology helps us find these answers. A scholarly verification of historical processes of cultural changes is rather important in contemporary processes of cultural entropy and homogenization of cultures. Cultural heritage marks cultural limits of certain space and community. Cultural heritage of a certain country includes the national cultural heritage and the cumulative one, the latter being the result of various cultural interactions. National heritages have become the subject matter of European and global interest for a common humankind heritage. This article also discusses a relationship between natural and cultural heritage, as well as relationships of heritage and tradition, identity, sovereignty, and neighbouring cultures.

Keywords: alienation; identity; heritage; glocalization; localization.